

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Kristina Heklová

Česká filologie – Ruská filologie

OSOBNÍ JMÉNA V CÍRKEVNĚSLOVANSKÉM ŽIVOTU SV. BENEDIKTA

(BAKALÁŘSKÁ PRÁCE)

PERSONAL NAMES IN CHURCH SLAVONIC LIFE OF ST. BENEDICT

(BACHELOR THESIS)

Vedoucí práce

Doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem na této práci pracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu i informační zdroje.

V Olomouci

Datum

Podpis

Děkuji Doc. Mgr. Miroslavu Vepřkovi, Ph.D., za konzultace, poskytnutý materiál a především trpělivost a velkou ochotu. Dále bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, materiál a rady týkající se translatologie a překladatelské literatury. Také děkuji Pavlu Hrstkovi a PaedDr. Janě Marušákové za provedení korektury textu této práce.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. VLASTNÍ JMÉNA	7
2.1. Definice a dělení	7
2.2. Vznik vlastních jmen	8
3. RODNÉ JMÉNO	10
3.1. Kategorie rodu	10
3.2. Kategorie čísla	11
3.3. Morfologie a rodná jména	12
3.4. Syntax a rodná jména	13
3.5. Fonologie a rodná jména	13
4. VLASTNÍ A RODNÁ JMÉNA V LITERATUŘE	14
5. PŘEKLÁDÁNÍ VLASTNÍCH JMEN	16
6. ŽIVOT SVATÉHO BENEDIKTA JAKO LITERÁRNÍ PAMÁTKA	19
7. POPIS OSOBNOSTÍ V ŽIVOTĚ SVATÉHO BENEDIKTA	21
7.1. Benedikt	21
7.2. Benediktovi společníci	29
7.2.1. Maurus a Placidus	29
7.3. Benediktovi přátelé	30
7.3.1. Theoprobis	30
7.3.2. Roman	30
7.3.3. Konstantin	30
7.3.4. Germanus	31
7.4. Historické osobnosti	32
7.4.1. Totila	32
7.4.2. Řehoř Veliký	33
7.5. Světcí	35
7.5.1. Pavel	35
7.5.2. Petr	36
7.5.3. Scholastika	37
7.5.4. Elizeus	38

7.6. Ostatní	39
7.6.1. Pompejan	39
7.6.2. Agapit	39
7.6.3. Liberius	39
7.6.4. Antonín	39
8. HLÁSKOVÁ ANALÝZA VYBRANÝCH RODNÝCH JMEN S KOMENTÁŘEM K PŘEKLADU	40
9. ZÁVĚR	48
PE3IOMΘ	51
BIBLIOGRAFIE	53
ANOTACE	55

1. ÚVOD

Tato práce zkoumá rodná jména, která se vyskytují v díle *Život svatého Benedikta*. Zaměřuje se na ně z lingvistického hlediska, ale také popisuje jejich nositele, kteří se vyskytovali v legendě.

Z jazykové stránky se práce zaměřuje na vlastní jména obecně, a dále už především na rodná jména, která se stala předmětem našeho popisu. Samotná hlásková analýza poukazuje na změny, které v užitých propriích proběhly během přejímání z latiny do staroslověnštiny. Kromě hláskové analýzy jsme se zabývali i významem jednotlivých postav nejen v *Životě svatého Benedikta*, ale i v historii a liturgii.

Práce vznikla jako podklad pro budoucí plánovaný překlad staroslověnského přepisu *Života svatého Benedikta*. Vytvořili jsme zde přehled všech lidí, o kterých se v legendě píše, že s ním pobývali nebo se s ním jen setkali. Mezi nimi jsou však i například apoštolové Petr a Pavel či papež Řehoř Veliký. Na tyto osobnosti je v textu pouze odkazováno. Díky naší lingvistické a z části také literárně-historické analýze chceme získat základní povědomí nejen o historické době, v níž Benedikt žil, ale také o lidech, kteří mohli zasáhnout do jeho života. Zároveň jsme se zde zaměřili na část překladu (překlad rodných jmen), která by mohla být problematická.

2. VLASTNÍ JMÉNA

2.1. Definice a dělení

„Propria jsou jazykové (lexikální) jednotky, které v protikladu k apelativům (jménům obecným) na nepojmové bázi pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Hlavní funkcí vlastních jmen je propriálně pojmenované objekty v rámci objektů téhož druhu *individualizovat* (tj. ohraničit je jako neopakovatelnou jednotlivinu), *diferencovat* (tj. odlišit v rámci téhož druhu objektů jednotlivé prvky dané množiny nezaměnitelným způsobem od sebe) a „*lokalizovat*“ (tj. zařadit propriálně pojmenovaný objekt do určitých věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických vztahů).“¹

Šrámek také ve své knize *Úvod do obecné onomastiky* uvádí několik způsobů dělení. Jedním z nich je dělení do tří skupin podle druhové povahy proprií:

- a) *geonymická*: tato skupina zahrnuje všechna toponyma a kosmonyma; všechny tyto objekty můžeme kartograficky zaznamenat;
- b) *bionymická*: skupina zahrnuje antroponyma, pseudoantroponyma a také zoonyma; patří sem tedy všechny živé bytosti;
- c) *chrématonymická*: sem zahrnujeme všechna vlastní jména, která náležejí objektům, jevům a vztahům, které vznikly lidskou činností.

Šrámek ovšem nabízí i další třídění podle jiných kritérií. Propria můžeme ještě dělit například na *přímá* a *nepřímá*. Přímým je například označení určitého produktu (př.: Kup mi dva Pribináčky.). Naopak nepřímým je zobecnění produktu (př.: Kup mi dva jogurty.). V tomto rozdělení se pracuje se způsobem pojmenovávání. „Přímost pojmenování je dána tím, že předpokládá věcně pravdivý a sémanticky identický vztah mezi jménem a objektem nazývaného apelativně.“²

¹ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 11.

² ŠRÁMEK 1999, s. 16- 17.

Dále pak uvádí dělení na toponyma *předložková* a *nepředložková*. U předložkových toponym nám dává předložka jistou lokalizující informaci daného *propria*.

Dalším rozdělením je na *primární* a *sekundární*. Zde Šrámek říká, že „dělicí hledisko je však příznačně nejasné; za primární se pokládají jména nederivovaná (například Dub), za sekundární jména derivovaná (například Doubí). Podle jiného mínění se za primární pokládá původní nejstarší znění jména a za sekundární podoba, která je od tohoto znění později odvozená.“³

Posledním způsobem dělení, které Šrámek uvádí, je dělení na *topografická* a *kulturní* *propria*. Mezi kulturní jsou řazena jména, která „se týkají klasifikace objektu z hlediska jeho postavení v kulturně historických a jiných systémech.“⁴

2.2. Vznik vlastních jmen

Vznik *proprií* dělí Šrámek do čtyř skupin.

Do první skupiny patří vlastní jména, která vznikla *onymizací apelativ* či *využitím apelativních lexémů*. Čili vznikla z obecných jmen jen změnou prvního písmena na velké (jako příklad uvádí jméno Písek pro změnu malého počátečního písmene na velké a Dědibaby, které vznikly ze dvou apelativních lexémů pomocí kompozice).

Další skupinu tvoří vlastní jména, která vznikla tak zvanou *transonymizací* (přenesením již existujícího vlastního jména na nového nositele). Jako příklad Šrámek uvádí, když se vlastní jméno stane *chrématonymem* jako například krém Eva.

Do třetí skupiny patří vlastní jména, která vznikla změnou *morfémových* struktur (například přidáním nového morfému ke kořeni jako například Lipany či Rakůvka). Šrámek také říká, že u některých modelů se může taky uplatnit *napodobení cizího modelu*. Sem zahrnuje třeba názvy zboží či firem.

³ ŠRÁMEK 1999, s. 17- 19.

⁴ ŠRÁMEK 1999, s. 19.

Ve čtvrté skupině jsou propria, která vznikla „přejetím cizích proprií (s jejich příslušnou úpravou fonetickou, morfémovou, popřípadě i sémantickou).“⁵ Mezi příklady patří Marie či Denisa.

⁵ ŠRÁMEK 1999, s. 57.

3. RODNÉ JMÉNO

V naší práci se zabýváme jednou konkrétní skupinou vlastních jmen, a to jsou jména rodná.

Rodné jméno a příjmení v češtině tvoří základ pojmenování jednotlivých lidí. „Rodné jméno je jméno nedědičné, volené pro každého jedince po jeho narození a připojované k zděděnému jménu rodiny, k příjmení. [...] Křestní jméno jako ostatní druhy proprií může pojmenovávaný objekt pouze označovat, rozlišovat a identifikovat, nikoli jej charakterizovat. [...] Abychom „porozuměli“ konkrétnímu rodnému jménu ve vztahu k pojmenovávanému objektu, musíme se seznámit s jeho nositelem.“⁶

Zvláštní skupinou jsou tak zvaná „mluvící“ vlastní jména (nemusí to být jen rodná jména, ale může se jednat i o příjmení). Jsou to ta, která si částečně zachovávají svou původní apelativní formu a také sémantický význam. Tato jména jsou často užívána například v pohádkách (řezník Krkovička) nebo ve fantasy žánru, kde ovšem velmi záleží i na překladateli, pokud se jedná o původně cizojazyčný text (kůň Stínovlas). „Mluvící“ vlastní jména vypovídají tedy něco konkrétního o jejich nositeli.

3.1. Kategorie rodu

Kategorie rodu rodných jmen se v češtině řídí přirozeným rodem jedinců, které pojmenováváme. „Pokud se antroponymy pojmenovávajícími osoby mužského rodu, např. příjmeními, stala (původní) apelativa ženského nebo středního rodu, přešla k rodu mužskému (ta švestka — ten Švestka, to stehno — ten Stehno) a stala se životnými.“⁷

Miloslava Knappová v knize *Rodné jméno v jazyce a společnosti* uvádí, že k odlišení mužského rodu od ženského nám nejlépe napomáhá různé zakončení rodných jmen.

⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1989. s. 6.

⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Osobní jména v českém jazykovém systému*. [online] 1980 [cit. 10. dubna 2014] Dostupné z < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6216> >

Mužský rod:

- a) zakončení na *souhlásku* (Petr, Karel, Roman);
- b) zakončení na *samohlásku* (Ivo, Jiří, René).

Pro rod mužský je nejcharakterističtější zakončení souhláskové. Zakončení samohláskou se pak objevuje v menší míře.

Ženský rod:

- a) zakončení na *samohlásku -a* (Jana, Karolína, Petra);
- b) zakončení na *samohlásku -e* (Marie, Alice, Drahúše);
- c) zakončení na *souhlásku* (Dagmar, Miriam, Karin).

Nejčastější je v češtině zakončení na samohlásku -a a méně časté na samohlásku -e. Knappová píše, že zakončení na souhlásku je pak typické především pro jména cizího původu, a že u těchto jmen je často možné utvořit dubletní tvar se zakončením na -a (Dagmar, Dagmara).

Knappová také uvádí dvě jména specifická. Jsou zvláštní tím, že je řadí mezi jména *obourodá*. Jedná se o jména René a Nikola.

3.2. Kategorie čísla

Další kategorií, o které v souvislosti se jmény obecně můžeme mluvit, je kategorie čísla. Tradičně se však u rodných jmen neuplatňuje protiklad singuláru a plurálu. Obvyklé je použití pouze jednotného čísla, protože jak už jsme uvedli výše, vlastní jméno má (stejně jako všechna propria) individualizační a diferenciací funkci. Vyčleňuje tedy jedince z kolektivu.

Rodná jména jsou však počítatelná. „Užití vlastního jména v čísle množném bývá obvykle stylisticky příznakové (nevěřící Tomášové) nebo závislé kontextově (ve třídě bylo pět Martinů, sedm Kateřin a šest Lucí), vždy metajazykové.“⁸

⁸ KNAPPOVÁ 1989, s. 15.

3.3. Morfologie a rodná jména

Co se týče morfologického systému rodných jmen, tak se skloňují a vychází ze systému apelativ. K jednotlivým životným vzorům se přiřazují dle příslušného zakončení. I když jsou propria v mnohém specifická, nevytvářejí si vlastní deklinační systém.

Níže uvedu dělení, které vychází z knihy Miloslavy Knappové *Rodné jméno v jazyce a společnosti*.

Mužský rod:

- a) substantivní vzor *pán* (Petr, Radek, Pavel)
- b) substantivní vzor *předseda* (Ota, Láďa)
- c) *zájmenná deklinace* (René, Tony)

Ženský rod:

- a) substantivní vzor *žena* (Jana, Klára, Petra)
- b) substantivní vzor *růže* (Marie, Alice)
- c) adjektivní vzor *jarní* (Maří)

„Nesklonná zůstávají v češtině zpravidla jen cizí ženská jména, která jsou zakončená na -el (Ráchel), -es (Dolores), -v (Ljubov) a ojediněle i některá jiná (Karmen).“⁹

Specifické skloňování mají však antická jména. V jejich deklinačním systému se uplatňuje vliv jejich původního skloňování. U těchto proprií dochází při skloňování v jejich tvarotvorném základu buď ke krácení, nebo k alternaci. „V některých případech však dochází k určitému vyrovnávání tvarotvorného základu s podobou nominativu (Herodes – 2. pád častěji Herodesa než Heroda).“¹⁰

⁹ KNAPPOVÁ 1989, s. 16.

¹⁰ KNAPPOVÁ 1989, s. 16.

3.4. Syntax a rodná jména

Rodná jména mají ve větě v podstatě stejné možnosti jako apelativa. Nejčastěji vystupují v roli podmětu nebo předmětu. Můžou však zastávat i funkce jiných substantivních větných členů (příslovecké určení, doplněk, přívlastek).

Pro pořádek slov je v češtině obvyklé, že jako první uvádíme rodné jméno a až jako druhé příjmení. Ne vždy to ale platí. Výjimky se vyskytují například v úředních dokumentech.

3.5. Fonologie a rodná jména

U českých nositelů je rodné jméno zvukově realizováno výhradně s užitím českých fonémů. Pokud se však ve jméně vyskytuje foném, který čeština nemá, a nositelem je cizinec, snažíme se zachovávat původní výslovnost.

„Ve výslovnosti českých vlastních jmen se hláskově odlišují zejména oficiální a neoficiální podoby jmen; jedna a táž neoficiální podoba může mít ještě různé nářeční zvukové realizace (Dáša – v oblasti moravskoslezských nářečí Daša).“¹¹

¹¹ KNAPPOVÁ 1989, s. 17.

4. VLASTNÍ A RODNÁ JMÉNA V LITERATUŘE

V literárních dílech vlastní jména často hrají důležitou roli díky jejich původní sémantice. Nemusí tomu tak ale být vždy. Záleží pouze na záměru autora. Naopak v reálném světě původní sémantický význam o nositeli jména nic nevyovídá.

„Jméno postavy představuje důležitou součást charakteristiky postavy (a to i v případě, kdy schází), přitom mnohem více než jiné prvky této charakteristiky ovlivňuje i další složky literárního díla, počínaje složkou zvukovou (jméno tvoří opakující se zvukový komplex) přes složku tematicko-syžetovou (jméno se může stát leitmotivem, někdy text zahrnuje příběh jména, nebo jméno hraje určitou roli v rozvoji syžetu) až po smysl díla, podílí se na výstavbě textu jako celku.“¹² Jednoduše řečeno, jméno v literárním díle má velmi důležitou funkci. Může například text spojovat i s jiným dílem právě prostřednictvím jména, které autor vybral tak, aby odkazovalo na dílo jiné.

„Velká většina vlastních jmen osobních (i příjmení) vznikla ze jmen obecných, která mají věcný význam. U vlastního jména je pak tento sémantický obsah odsunut do pozadí, nikoli však vymazán — příležitostně se může uplatnit.“¹³

Hausenblas tedy na rozdíl od Hodrové netvrdí, že jméno v díle jej vždy zásadně ovlivňuje. Jméno samo o sobě má nějaký původní význam, který ovšem v dnešní době už o jeho nositeli nemusí vůbec nic vypovídat. To, že se postava bude jmenovat Dobromila, nemusí nutně znamenat, že nositelka jména je dobrá a milá. Naopak se můžeme setkat s autorským záměrem zmást čtenáře, a tak schválně v pohádce pro zlou čarodějnici vybere například jméno Ludmila, což znamená „lidu milá“.

¹² HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001. s. 599.

¹³ HAUSENBLAS, Karel. *Vlastní jména v umělecké literatuře*. [online] 1976 [cit. 5. dubna 2014] Dostupné z < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5876>>

Sémantická funkce jmen se uplatňuje plně u „mluvících“ jmen, jak už jsme zmiňovali výše. Tato jména mohou být buď vybrána a přidělena postavě, nebo si autor může „mluvící“ jméno sám vytvořit.

Co se týče výběru jména, tak Hausenblas říká, že to autor nikdy nedělá zcela nahodile. Pokud se nejedná o životopis či nějaký dokument, ale dílo má reálnou předlohu, tak autor často původní jméno lehce pozmění (například pan Král může být v díle označován jako pan Císař). Hausenblas uvádí, že někteří autoři původní jména ponechávají, dochází k tomu však zřídka (jako příklad uvádí Jílek – s křestním jménem Jan).

Dále říká, že, „postavy nedostávají jména, která by svou latentní sémantickou náplní ukazovala jinam, zaváděla jiným směrem, než kam míří smysl díla a jeho styl, která by byla v nesouladu s úlohou postavy, jaká jí přísluší ve výstavbě celku (přitom ovšem i příjmení protikladné k vlastnostem dané osoby může být a zvláště v komicky laděných dílech často bývá součástí charakteristiky postavy).“¹⁴

¹⁴ HAUSENBLAS 1976, online.

5. PŘEKLÁDÁNÍ VLASTNÍCH JMEN

Překlad veškerých vlastních jmen (tedy i rodných jmen) je velmi diskutovanou otázkou teorie překladu. V podstatě totiž neexistují žádná přesně daná pravidla, čeho se striktně držet.

„Při řešení jazykové podoby pojmenování osob (ale i míst) v překladu je třeba brát v úvahu především tyto okolnosti:

- a) grafické systémy daných jazyků;
- b) stupeň frekvence jména a stupeň jeho „domestikace“, osvojení;
- c) dobové zvyklosti¹⁵.

Při písemném překladu se tedy můžeme setkat s tím, že jazyk výchozí bude užívat jiné grafické znaky než jazyk cílový. To je velmi dobře patrné, například pokud pracujeme s ruským textem, který chceme přeložit do češtiny. Zde musí překladatel řešit, jak vlastní jméno přepsat z cyrilice do latinky. Při této práci neřeší jen to, že grafické znaky jsou jiné, ale také to, že v ruštině například existují diftongy, které označuje pouze jeden grafém. Proto je nejlepší se řídit především fonetickou stránkou. Čili bychom při přepisu takového jména použili překladatelskou transformaci, která se nazývá *transkripce*. Jednoduše řečeno napíše překladatel jméno tak, jak jej slyší (Володя -> [volód'ǎ] -> Volód'ǎ- došlo tedy k nahrazení ruského diftongu [ja]).

Vlastní jména v beletrii mají svou překladatelskou problematiku. „Narativní charakter románu či povídky je vázán na určité postavy, místo, čas a podobně. A všechny tyto údaje mohou být pro překladatele relevantní. Je ovšem pravda, že křestní jména mají v celé řadě jazyků své paralely, které jsou někdy blízké a někdy zase odlišné. [...]

Problém vlastních jmen je velmi důležitý; jména hrdinů procházejí celým dílem, takže nevhodný překlad může celé dílo i nepříjemně poznamenat. Současně tendence některých nakladatelských redaktorů, aby se jména ponechávala v původní

¹⁵ STRAKOVÁ, Vlasta. Překládání a vlastní jména. In *Překládání a čeština*. Zlata Kufnerová. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 172.

podobě (i tam, kde v češtině existuje vhodná paralela), nelze považovat za vyhovující.“¹⁶

Miroslava Knappová ve svém článku *K překládání osobních jmen* uvádí, že problematika překladu rodných jmen zasahuje do tří oblastí. Jsou to oblasti:

- a) společenské komunikace;
- b) osobních dokladů;
- c) překladové literatury.

Pro naši práci je podstatná především třetí oblast, která se výrazně odlišuje od dvou předchozích. Dle našeho mínění je to oblast nejvíce komplikovaná, protože je zde třeba přihlížet k nejvíce faktorům. Překladatel si musí dávat pozor na případné zvláštnosti jazyka originálního textu, na literární žánr, předpokládaný čtenářský okruh, popisovanou dobu a mnohé další faktory.

Knappová také říká, že je úzus v této oblasti velmi nejednotný. U bodu a) také nemáme daná striktní pravidla, ale jsou konkrétnější a především více zažitá. Co se týče bodu b), tak tam je třeba se řídit platnými zákony a předpisy.

„V současné době se při překladu vlastních jmen uplatňují v podstatě tři druhy řešení. Ty se zpravidla vztahují – s výjimkou oddílu třetí části – jen na rodná jména; příjmení překladatelé obvykle ponechávají v původní podobě (ženská příjmení ovšem obvykle přechylují)“.¹⁷ Zde bychom ještě doplnili, že příjmení se také překládají, pokud jde o takzvané „mluvící“ jméno, o kterém jsem se už zmínil výše. V takovém případě se používá překladatelské transformace, která se nazývá kalkování (změní se grafická podoba, ale sémantická podstata jména zůstane).

První možností je, že překladatel ponechá původní cizojazyčné jméno postavy s tím, že toto jméno bude správně deklinačně zařazeno do českého kontextu. Pokud je při tom nutná grafická změna podoby, tak ji překladatel provede (zde mám na mysli příklad, kde je v původní podobě jména grafém, který v cílovém jazyce neexistuje).

¹⁶ STRAKOVÁ 1994, s. 173- 174.

¹⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava. *K překládání osobních jmen*. [online] 1983 [cit. 12. dubna 2014] Dostupné z < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6399>>

Další variantou je ta, kdy překladatel užívá smíšený postup. To znamená, že u některých osob volí původní podoby rodných jmen a u jiných zase české ekvivalenty. Osobně si myslím, že text by v tomto měl být jednotný. Tento postup je podle mého akceptovatelný především při použití hypokoristik, protože zde by čtenář nemusel vědět, že se jedná v jazyce originálu o zdobnělinu.

Poslední možností je ta, kdy se překladatel rozhodne všechna původní cizí rodná jména nahradit českými ekvivalenty. Volí tedy pravopisně počestěné podoby jmen.

„Pravopisně počestěné (transkribované) podoby jsou dosti obvyklé v překladech z ruštiny. [...] Volba českých ekvivalentů, respektive pravopisně počestěných podob jmen, je typická pro překlady literatury pro děti a mládež, snažící se čtenářům text co nejvíce zpřístupnit a přiblížit. [...] Méně často se setkáváme s úplným počestěním jmen jednajících osob (a také míst děje) v literatuře pro dospělé. Bývá to zpravidla v humoristické literatuře a veselohrách.“¹⁸

Knappová dále uvádí, že nejjednotný úzus je podmíněn celou řadou objektivních podmínek. Mezi ně patří například literární žánr, místo a čas děje, specifika jazyka původního díla a další. Dále překlad vlastních jmen ovlivňuje samozřejmě sám překladatel a faktory, které se týkají jeho osoby, což jsou především jeho zkušenosti a předpoklady.

Jak už jsme výše zmiňovali, neexistuje jednotný úzus, jak překládat vlastní jména v literatuře. Existují pouze varianty a doporučení. Důležité ale je, aby text na čtenáře působil přirozeně a především jednotně. Je nepřijatelné, aby jedno rodné jméno postavy bylo přeloženo a druhé ne, aniž by to mělo nějaké logické opodstatnění. Pokud si překladatel na počátku své práce řekne, že bude jména překládat například pomocí transliterace (přepis písmeno po písmeni), tak by tento proces měl uplatnit na celé dílo, pokud je to možné.

¹⁸ KNAPPOVÁ 1983, online.

6. ŽIVOT SVATÉHO BENEDIKTA JAKO LITERÁRNÍ HISTORICKÁ PAMÁTKA

Pokud se zaměříme na *Život svatého Benedikta* jako na památku, tak je nutné zmínit místo jejího vzniku. To ovšem v tomto případě není tak jednoznačné. „*Život svatého Benedikta* patří mezi památky, jejichž česko-církevněslovanský původ není prozatím obecně přijímán, objevují se i názory, že tento překlad z latiny vznikl na slovanském jihu, snad v Bulharsku.“¹⁹ Touto problematikou se zabývala především Emílie Bláhová ve svém článku *Staroslověnský život Benediktův*, který byl uveřejněn v časopise *Slavie*.

Co víme s určitostí, je to, že předlohou pro překlad legendy byl latinský originál. Bláhová však uvádí, že „bylo zjištěno, že tento text má vedle latinského základu některé jednotlivosti řecké verze.“²⁰ Je ovšem mnohem náročnější říci, kde přesně byl staroslověnský *Život svatého Benedikta* pořízen.

„Všechny csl. památky, vzniklé v Čechách, se dochovaly v opisech v jiných slovanských oblastech. V době, kdy tyto opisy vznikly, byla staroslověnština pojímána jako společný spisovný jazyk všech Slovanů a pronikání místních specifik, zvláště lexikálních, do jiných oblastí nebylo vzácností, ale bylo naopak chápáno jako obohacování jazyka.“²¹ Právě z tohoto důvodu není vůbec snadné určit, na jakém území byl přepis legendy proveden.

Emílie Bláhová ve svém článku polemizuje především s F. Thomsonem, který zastává názor, že překlad této památky byl pořízen v Bulharsku, stejně jako například *Život svaté Anastázie, Apolináře, Štěpána papeže a Jiřího*. „Jako důvod své teorie uvádí především nepřítomnost „bohemismů“. Otázka lexikálních bohemismů je ovšem velmi složitá. Prakticky není kritérium pro to, zda se daný lexém vyskytoval v 9. – 11. století v té či oné oblasti. Jsou doloženy například zajímavé shody mezi

¹⁹ VEPŘEK, Miroslav. *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Vyd. 1. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2006. s. 142.

²⁰ BLÁHOVÁ, Emílie. Staroslověnský *Život Benediktův*. In *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*. 1992, roč. 61, sešit 4, s. 395.

²¹ BLÁHOVÁ 1992, s. 395.

lexikem Jana Exarchy Bulharského a česko-církevněslovanským překladem *Besěd Řehořových*, kde můžeme uvažovat jak o vzájemném vlivu, tak o větším rozšíření daného slova na slovanském teritoriu.²² „Z této památky je doloženo celkem 35 lexémů. Většinou se nejedná o žádné výrazné bohemismy, větší část tvoří slova, která zaznamenávají i další zkoumané lexikografické práce.“²³

Pro naši práci se stává východiskem slovanská verze, která byla přeložena z latiny. Dochovala se v jediném srbském rukopise, který pochází ze 14. století. Tato památka je v současné době uložena ve Státní knihovně M. Je. Saltykova-Ščedrina v Petrohradě. Konkrétněji se text nachází ve sborníku několika různých textů, které zatím nebyly podrobněji prozkoumány.

Slovanská verze *Života svatého Benedikta* má 27 kapitol na rozdíl od latinského originálu, který jich má 36. Překlad legendu tedy poměrně zkrátil. Je zde vynechána například řada osobních i místních jmen, a také kapitoly, které se týkají krále Totily, ariánů a Benediktových problémů v klášteře.

Text celkově podle Bláhové prodělal za dobu své existence několik úprav. Uvádí, že text byl nepochybně několikrát opisován a díky tomu mohl nabýt jistých změn. „Jejich rozsah však nelze stanovit, máme-li k dispozici jediný rukopis. Některé jednotlivosti, zvláště lexikální, se zdají svědčit pro český původ překladu, vyslovit však definitivní závěr, jak je to možné v případě *Besěd Řehořových*, nelze.“²⁴

Bláhová tedy ve své studii dokázala, že existují v textu náznaky, které mohou svědčit o jeho českém původu. Bohužel zatím s určitostí nemůžeme říci, kde tento překlad vznikl, protože důkazů není mnoho a především, jak už jsme poznamenali výše, máme k dispozici pouze jeden jediný přepis.

²² BLÁHOVÁ 1992, s. 396.

²³ VEPŘEK 2006, s. 142.

²⁴ BLÁHOVÁ 1992, s. 407.

7. POPIS OSOBNOSTÍ V ŽIVOTĚ SVATÉHO BENEDIKTA

7.1. Benedikt

Benedikt se narodil v Nursii. Přesné datum jeho narození není známo, ale předpokládá se, že spatřil světlo světa kolem roku 480. O období jeho mládí víme jen velmi málo. Žil v domě se svou matkou, otcem a chůvou, která mu byla pravděpodobně nejbližší. V té době kdy Benedikt žil, byla obvykle chůva tím, kdo se o dítě opravdu staral a plnil roli matky.

Neznáme jména ani jednoho z rodičů, ale můžeme říci, že oba pocházeli z rodiny Aniciů, což byli lidé, jejichž rod se jako první z rodin senátu přihlásil ke křesťanství. Je třeba ještě podotknout, že v době ve které Benedikt žil, existovali ještě lidé vyznávající pohanské bohy. Benedikt byl však ke křesťanství veden již od útlého věku.

„Z jeho dětství, které je obvykle poučné pro pochopení dospělého člověka, se traduje pouze jediná věta: „Již jako dítě měl srdce starce.“²⁵ Z této věty můžeme usoudit, že Benedikt jakoby přeskočil mentální období dítěte. Byl tedy velmi chytrý, umírněný, přemýšlivý a rozvážný už v mládí.

Když Benedikt dosáhl chlapeckého věku, tak odešel na studia do Říma, jak bylo tehdy zvykem. Určitě byl plný nadějí a očekávání. Přeci jen mířil z vesnice do velkého města, od kterého jistě očekával, že mu poskytne nové rozhledy a zkušenosti. Co zde měl Benedikt studovat, nevíme, ale předpokládá se, že gramatiku a rétoriku, což bylo v té době nejběžnější. V knize *Svatý Benedikt*, kterou redigoval opat Maurus Verzich, se můžeme dočíst, že učivo bylo zhruba na úrovni předkřesťanského starověku a hlavní důraz byl kladen především na formu a jistou uhlazenost řeči. Toto bylo dle mého pro Benedikta jistě velmi náročné, protože nešlo o obsah, ale pouze o formu. Benedikt sám byl však velmi moudrý a přemýšlivý již v tomto věku, takže předpokládám, že jej studia nenaplňovala tak, jak by čekal. Také studentský život v tak velikém městě zřejmě nebyl tím, po čem toužil. „Záliby jeho kolegů, kteří s ním studovali, ho nestrhli do proudu zábav a požitků, spíše v něm vzbuzovaly odpor. Ačkoliv byly tehdy neklidné doby, bylo ve městě pro mládež

²⁵ NIGG, Walter. *Benedikt z Nursie*. Praha: Zvon, 1991. s. 18.

mnoho dost rozptýlení a zábav. Viděl, jak mnohý dobrý, ušlechtilý charakter podlehl lákadlům velkoměsta a zapadl hluboko do bahna. Nevázané studentské zábavy mu ztrpčovaly pobyt v Římě.²⁶ Ztrpčovalo mu to život natolik, že svá studia nedokončil a rozhodl se, že Řím opustí.

Benedikt se chtěl stát mnichem. Mohl vstoupit do některého z mnoha klášterů, ale neučinil tak. Sám měl totiž o mnišském životě jiné představy. V té době existovaly především basilikální kláštery. Těmto mnichům „chyběla odloučenost a výlučnost. Mniši museli mít styk i se světem. Benedikt v tom neviděl cestu pro sebe.“²⁷ Proto se tedy vydal spolu se svou chůvou na cesty.

Společně se přestěhovali do Enfide, což je dnešní Affile. V tomto městě se udála tenkrát zvláštní věc. Benediktova chůva si od sousedky půjčila hliněné síto. To jí při práci ale upadlo a rozbilo se. Žena z toho byla velmi nešťastná. Benedikta velmi zasáhlo, když viděl svou chůvu plakat, a tak vzal síto, odešel do ústraní a začal se modlit. Jeho prosba k Bohu byla tak silná, že se síto zacelilo a vypadalo, jako by se s ním vůbec nic nestalo.

Tato událost se zanedlouho rozšířila po městě a vyvolala velké ohlasy, což bylo Benediktovi velmi nepříjemné. „Byl to nesnesitelný stav pro člověka zápasícího o pravou vnitřní svatost, který bojuje proti vlastním nezřízeným sklonům a vidí na sobě plno slabostí a chyb a snaží se s rozhodností žít Bohu a církvi. Úmysl sloužit církvi se dostává do ohně zkoušky v tomto kritickém okamžiku; jedná se tu o spásu vlastní duše. Jestliže neměla v jeho srdci zapustit kořeny nebezpečná samolibost – první semínko pýchy – musí rozhodně zmizet z očí svého okolí.“²⁸

Benedikt tedy odešel z města Affile. Tentokrát ve městě zanechal i chůvu a putoval zcela sám. Šel bez cíle. Nevěděl, kam dojde, ale věděl, že hledá klid a pokoj, díky čemuž by se mohl více přiblížit k Bohu. Benedikt přišel do Subiaku, kde „se setkal s mnichem Romanem, a tomu vyjevil své úmysly. Mnich mu předal hábit a

²⁶ VALÍK, Radim - OPASEK, Anastáz - VERZICH, Maurus. *Svatý Benedikt*. 1. vyd. Praha: Scriptum, 1992. s. 27.

²⁷ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 27- 28.

²⁸ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 29.

upozornil ho na úzkou, těžko přístupnou jeskyni v strmé skalní stěně.²⁹ Benedikt tedy dlouho neváhal a odebral se do jeskyně, kde chtěl žít poustevnickým životem.

Po nějaké době Benedikt zahlédl několik mnichů, kteří mířili k němu. Když přišli, oznámil mu nejstarší mnich, že jejich klášter nemá opata. Navrhl tedy Benediktovi, aby se toho místa ujal a odešel s nimi do kláštera. Benedikt si nebyl jistý, jestli dokáže vést ostatní mnichy, ale nakonec souhlasil a „odebral se tedy s nimi do jejich obydlí ve vesničce Vikovar.“³⁰ Místo, kde bydleli, bylo velmi ubohé stavení. Benedikt zanedlouho zjistil, že život s těmito mnichy pro něj nebude tou pravou volbou, protože vyžadoval velmi přísný režim. Chtěl, aby se mniši při modlitbách soustředili, po té pracovali a žili podle evangelia. Jim se to ale nelíbilo a raději se oddávali pitkám s tamními vesničany. Jakmile přišlo léto, tak muži také nechtěli pracovat. „Když parno povolilo a obloha zaplavená světlem zjihla a začalo se schylovat k soumraku, shromáždili se všichni kolem Benedikta a naslouchali mu. Benedikt je učil zcela nezákladnějším věcem, jako se to dělá s malými dětmi.“³¹ Ani to ale na mnichy nemělo dlouhodobý vliv a jejich nový opat je po čase začal nudit. Všichni se ho pak stranili.

Bratři se tedy rozhodli, že je načase se ho zbavit. Přichystali mu mnoho nástrah. Například vykopali jámu, kterou velmi dobře zakryli, a Benedikt do ní málem opravdu spadl. Jindy zase spadl ze zdi kámen a opat uhnul v poslední chvíli. Mniši mu chystali jedno nebezpečí za druhým a Benedikt si uvědomoval, že mu jde opravdu o život.

Poslední kapkou bylo, když mu jeho bratři k večeři podali číši s otráveným vínem. Benedikt číši přijal a stejně jako ostatní pokrmy jej požehnal znamením Kříže. V té chvíli číše pukla, jakoby ji někdo trefil z dálky kamenem. Po této události Benedikt jen krátce promluvil k mnichům a poté odešel zpět do jeskyně.

„Ztroskotání prvního pokusu o vedení kláštera vrhlo Benedikta nazpět. To se těžko snáší, ale Benedikt na Boha nereptal. Žil zase o samotě ve své jeskyni a

²⁹ NIGG 1991, s. 23.

³⁰ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 35.

³¹ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 38.

navzdory skrytému způsobu života se stával známým. Bezděky z něho vycházela viditelná přitažlivost.³² Jednou k němu přišli dva pastýři, kteří jej požádali, aby je přijal a dovolil jim zůstat s ním. Benedikt bez váhání souhlasil. Kromě těchto dvou pastýřů se k němu po nějaké době přidal ještě jeden Gót, který při práci rozbil své náradí. Benedikt jej ale svými modlitbami dokázal opravit stejně jako v Affile síto, které rozbila jeho chůva.

Benediktova sláva se opět začala šířit a přicházeli k němu i lidé z města se svými dětmi. Jedním z těchto dětí byl Placidus. Když jej otec přivedl k Benediktovi, byl ještě malým chlapcem. Benedikt ale dlouho neváhal a přijal ho k sobě. Dalším mladým společníkem se stal Maurus. Byl to „urozený hezký mladík, který přišel se svým otcem Equiciem.“³³ I tento hoch zůstal s Benediktem, aby se od něj mohl učit.

Jednoho dne šel malý Placidus se džbánem pro vodu. Když ji však chtěl nabrat, ponořil džbán do vody moc prudce. Ten se velmi rychle naplnil a ztěžkl. Placidus byl ještě malým chlapcem, a tak ho síla vody vtáhla do jezírka. Benedikt slyšel volání o pomoc a okamžitě zavolal na Maura, který k němu rychle přiběhl. Benedikt mu řekl, co se stalo. Maurus bez meškání vyběhl k jezírku s myšlenkou svého druhu zachránit. Chlapec chtěl svého kamaráda tak moc zachránit, že si ani neuvědomil, že běží po vodě. Maurus Placida dostihl a vytáhl jej ven. Když se ho Placidus zeptal, jak to dokázal, Maurus odpověděl, že neví. „Navečer se Benedikt obrátil na Maura se slovy: „A to vše díky tvé poslušnosti a milosti Boží, která byla s tebou!“ Mladík však namítl: „Ne, otče. Tvé slovo to vše způsobilo a tvá přítomnost, která mne provázela, ale hlavně síla Boží, která vyzařuje z tvé osoby.“³⁴

Když přišlo léto, začalo být v oblasti, kde Benedikt se svými druhy pobývali, velmi parno a sucho. To zasáhlo kromě jiných i mnichy, kteří sídlili na vrcholku hory ve skalách. Rozhodli se tedy, že požádají Benedikta o pomoc. Ten jim odpověděl, že jejich prosbu zahrne do svých modliteb a ať ještě nějaký čas vydrží. Bratři se tedy souhlasně odebrali zpět do svého obydlí. „Následující noci Benedikt v doprovodu

³² NIGG 1991, s. 30.

³³ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 43.

³⁴ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 44.

malého Placida stoupal na vrcholek.³⁵ Když dorazili na vrcholek hory, začal se Benedikt modlit. Po modlitbě vzal Benedikt tři kameny, které položil k sobě. Pak se s chlapcem vydali zpět na místo, kde žili. Další den se u něj objevili mniši z vrcholku hory a zajímali se, co bude s jejich prosbou. Benedikt jim oznámil, že voda už teče kolem bran jejich kláštera. Bratři mu ze začátku nechtěli uvěřit, ale potom sami zjistili, že je to pravda. Voda vyvěrala ze země právě v tom místě, kde Benedikt uložil ony tři kameny.

Ne všichni lidé však Benedikta uznávali a měli jej ve vážnosti a úctě. Jednou k němu přinesli otrávený bochník chleba. Benedikt to ovšem poznal a také tušil, kdo jej posílá. Byl to Florentinus – opat nedalekého kláštera. Benedikt se tedy rozhodl, že se svými stoupenci raději odejde a najde si nové místo daleko odsud. Když Florentinus ze svého balkónu viděl, jak Benedikt se svými druhy odchází, začal radostí skákat. Skákal tak mohutně, až se s ním balkón zřítíl a pohřbil Florentina pod svými troskami. Jeden z mnichů rychle dostihl Benedikta, aby mu oznámil, že nemusí odcházet, že jeho nepřítel je mrtev. Benedikta to však vůbec nepotěšilo. Právě naopak. Byl zarmoucen stejně, jako by zemřel jeho druh. Nedokázal se radovat z neštěstí druhých lidí, natož pak ze smrti někoho jiného. Neváhal tedy a pokračoval ve své cestě dál.

Benedikt se svými druhy putoval několik dní, až přišel k masívu Cassino. Zakládá tedy vlastní klášter na Montecassinu. Ani zde však neměl jednoduchou cestu. „Na hoře již stály pohanské svatyně, Apollónův chrám a posvátný háj, z chrámu pak učinil kostel zasvěcený svatému Martinovi. Pohanský pahorek však nebylo tak snadné dobýt.“³⁶ Při stavbě kláštera se mnichům stalo několik podivných příhod, které je ohrožovaly a také zpomalovaly stavbu. Benedikt se svými bratry všechna pokušení i strasti překonali a klášter se jim podařilo dostavět.

Benedikt tedy spokojeně a v poklidu žil se svými druhy v klášteře na Montecassinu. Za zdmi budovy to už však nevypadalo tak pozitivně. Obyvatelé i kraj

³⁵ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 47.

³⁶ GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 26.

museli čelit nájezdům Gótů, kterým se podařilo obsadit i samotný Řím. Kromě toho oblast Montecassina postihla i velká neúroda, sužující všechny občany. Tato událost postihla i mnichy na Montecassinu. V celém klášteře nebyla žádná mouka. Jen „v rohu vymetené truhlice leželo pět malých chlebů k večernímu posílení.“³⁷ Bratři si mezi sebou tedy rozdělili poslední zbytky jídla a pak se polohladoví odebrali k modlitbě. Ještě před tím je však Benedikt uklidnil a řekl jim, aby se nebáli a věřili v Boha, protože s jeho pomocí bude mouky zase dostatek. Benedikt měl samozřejmě pravdu. Ráno, když se mniši vzbudili, jeden z nich objevil před bránou deset pytlů krásné kvalitní mouky.

Kromě toho, že obyvatelé museli vyžít jen s malým množstvím mouky, je trápil ještě i nedostatek oleje. Jednoho dne proto k branám kláštera přišel podjáhén, který se jmenoval Agapit. Muž velmi naléhavě prosil mnichy, aby mu nějaký olej dali. Ti ho ovšem měli také málo a tak se jejich celář rozhodl, že si olej ponechají pro sebe. Když se to dozvěděl Benedikt, tak ho to velmi rozhněvalo a nakázal, aby láhev se zbytkem jejich oleje okamžitě vyhodili z okna. Když ji vyhodili, snad každý kromě Benedikta čekal, že uslyší ránu, až nádoba dopadne na zem. Tak se ale nestalo. „Láhev poskočila, odrazila se jednou, dvakrát. Napětí vzrostlo. Ticho bylo k nevydržení... Benedikt je přerušil: „Jděte sebrat tu láhev a odneste ji Agapitovi!“³⁸ Po této události se Benedikt se svými následovníky začali modlit nedaleko prázdného sudu, který byl přikrytý víkem. Během toho, jak Benedikt nahlas pronášel svou modlitbu, se místností začala šířit vůně oleje. To onen prázdný sud se díky modlitbě a Bohu začal plnit vzácnou tekutinou.

Po těchto událostech byla země opět zasažena válkou. Na kraj útočili Gótové, v jejichž čele stál velmi zkušený velitel Totila. Tento slavný vojevůdce se rozhodl, že navštíví Benedikta. Zároveň se také rozhodl jej vyzkoušet. Chtěl vědět, jestli je skutečně pravda co se o něm povídá všude kolem. Řekl tedy jednomu svému panoši, aby se za něj převlékl a šel se Benediktovi představit místo něj. Benedikt však neváhal ani chvíli a poznal, že muž, který před ním stojí, není gótský velitel Totila. To na vojevůdce udělalo veliký dojem a požádal Benedikta, aby mu sdělil, co

³⁷ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 56.

³⁸ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 57.

válečníka čeká v budoucnosti. Otec Benedikt mu řekl, že se mu opravdu podaří dobýt Řím. Kromě toho mu ještě předpověděl, že bude mít 9 let úspěch, ale v roce desátém zemře. Na Totilu to zapůsobilo, a tak poděkoval a ohromen odešel. Jak šel čas, tak se Benediktova slova stávala skutečností. Jeho proroctví bylo opět pravdivé.

Tento muž za svého života vykonal ještě mnoho zázraků a vedl mnoho lidí. Jeden člověk na zemi mu byl však nejbližší, a to už od útlého dětství. Byla to jeho sestra Scholastika, která také vedla vlastní klášter. Sourozenci se navštěvovali každý rok. Sešli se na úpatí kopce, kde spolu strávili celý den. Večer se pak Benedikt odebral zpět do svého kláštera k bratrům. Jednoho dne se tak ale nestalo. Bylo to tehdy, kdy Scholastika tušila, že je to už jejich poslední pozemské setkání. Cítila, že na tomto světě již dlouho nebude. Právě proto se navečer rozhodla, že požádá svého bratra, aby s ní zůstal i přes noc. Ten to ale velmi tvrdě odmítl, protože nadevše uznával svůj životní řád a pravidla. Scholastiku jeho negativní odpověď velmi zarmoutila, protože svého bratra neskutečně milovala a chtěla s ním ještě alespoň krátký čas pobýt. Začala se tedy toužebně modlit k Bohu a prosila jej, aby Benedikt ještě neodcházel. Za chvíli se Scholastice dostalo odpovědi. Z ničeho nic venku propukla ukrutná bouře, ve které by Benedikt jistě daleko nedošel. On si to uvědomil a rozhodl se tedy zůstat se svou sestrou. Zpočátku se na ni zlobil, ale ona mu pak vysvětlila, že to byla právě nekonečná láska k němu. „Proti jeho vůli zasáhl zázrak, který z moci Všemohoucího vytryskl ze srdce ženy. A není přece nic divného, že žena, jež u sebe chtěla svého bratra zadržet, zmohla víc nežli on – je-li podle svatého Jana Bůh láska, podle spravedlivého soudu zmůže více ten, kdo více miluje.“³⁹

Tak tedy díky silné lásce mohli Benedikt a Scholastika být spolu a diskutovat o svých myšlenkách, které se týkaly především víry a věcí s vírou spojených. Ráno, když bouře ustala, se Benedikt se svou sestrou rozloučil a odebral se zpět do kláštera.

Uplynuly sotva tři dny od jejich shledání a přišla zpráva, že Scholastika zemřela. Její bratr tedy přikázal, aby nachystali hrob, který byl původně připraven pro něj. Na toto místo tedy uložil k poslednímu odpočinku Benedikt svou milovanou sestru.

³⁹ GRÜN 2004, s. 30.

„Přešel měsíc od slavného pohřbu sestry Scholastiky. Jaro bylo v plném rozpuku. Ale Benedikt cítil, že se i jeho konec blíží.“⁴⁰ Zanedlouho opravdu ulehl s velmi těžkou horečkou. Když už cítil, že prožívá své poslední chvíle na tomto světě, přivolal k sobě svého převora a řekl mu, aby nechal otevřít jeho hrob, kde do té doby odpočívala Scholastika. „Když se jeho stav zhoršil, zanesli ho do oratoře. Postavili se kolem něho v kruhu. Začali zpívat žalm 62. Pak slavili Eucharistické tajemství.“⁴¹ Po této události již Benedikt nevydal ani hlásku. Jeho tělo pomalu ztěžklo a kleslo k zemi. Otec byl mrtev. Bratři ho pak dle jeho přání pohřbili do hrobu k jeho sestře.

⁴⁰ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 73.

⁴¹ VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 74- 75.

7.2. Benediktovi společníci

7.2.1. Maurus a Placidus

Následující pořadí hochů zde uvádím podle abecedy, ne podle toho, jak přišli k Benediktovi. První k Otci přišel Placidus a až poté za několik dní Maurus.

Maurus byl mladý chlapec, který patřil k druhům svatého Benedikta. Tento mladík pravděpodobně pocházel z urozené rodiny. Do společenství ho přivedl jeho otec Equicius. Benedikt svolil, aby Maurus zůstal s ním. Později se stal pomocníkem svého Mistra.

Placidus byl dalším hochem, kterého se Benedikt ujal a vzal si jej na starost. I Placida k bratrům přivedl jeho vlastní otec, který se jmenoval Tertullus. Na rozdíl od Maura ještě ale nebyl ani mladíkem. Byl to jen malý chlapec. Benedikt však v chlapci tušil velkou moudrost a touhu učit se od něj.

Obě jména zde uvádíme ve stejné části a ne odděleně z toho důvodu, že o chlapcích víme jen málo, a to hlavní, co o nich víme, je jejich společný příběh.

Byl to právě onen příběh, který jsme uvedli už výše, kdy se malý Placidus vydal s velikým džbánem pro vodu. Chlapec byl však malý a pravděpodobně i trochu horlivý. Rychle ponořil nádobu do jezírka, a ta se téměř okamžitě naplnila vodou. Placidus to ovšem nečekal a tak ho tíha džbánu a vody stáhla pod hladinu. Byl to právě Maurus, který na příkaz Otce Benedikta malého Placida zachránil. Když Maurus spařil topícího se druha, myslel jen na Benediktova slova a na pomoc svému kamarádovi. Když se mu podařilo chlapce vytáhnout z vody, uvědomil si, co se vlastně stalo. Zachránil ho jen díky tomu, že dokázal běžet po vodě.

Tenkrát mu Benedikt řekl, že tento zázrak mohl vykonat díky své poslušnosti a víře. Maurus mu však odvětil, že to byl právě Benedikt a jeho příkaz, který tento zázrak učinil.

Po smrti Benedikta „podle tradice pokračuje mnich Placidus v mnišském poslání na Sicílii, zatímco Maurus odchází do Galie.“⁴²

⁴² VALÍK- OPASEK- VERZICH 1992, s. 98.

7.3. Benediktovi přátelé

O lidech v této kapitole toho víme také velmi málo. Nebyly to nijak významné osobnosti, co se týče historie, ani co se týče náboženství. V jejich popisu budeme vycházet ze samotné památky *Život svatého Benedikta* a potom z publikací, které tuto legendu interpretují, vzhledem k tomu, že neexistuje žádný překlad.

7.3.1. Theoprobos

Theoprobos byl přítelem svatého Benedikta.

O tomto muži toho víme jen velmi málo, protože nebyl nijak významnou historickou osobností či světcem. Autor *Života svatého Benedikta* se o něm zmiňuje jako o jeho příteli. Theoprobos jednoho dne přišel navštívit Benedikta do kláštera na Montecassinu. Je to zrovna v době, kdy je země pod nájezdy a silným nátlakem Gótů. Právě o této události rozmlouval spolu s Otcem.

To je vše, co o tomto muži víme z legendy o svatém Benediktovi a z díla *Svatý Benedikt*, které redigoval Maurus Verzich.

7.3.2. Roman

Roman byl mnich, který pravděpodobně žil někde v klášteře poblíž Subiaka. Potkal se s Benediktem právě tehdy, když putoval z Affile a hledal místo, kde by mohl žít stranou od lidí. Právě v tom mu Roman pomohl. Byl to právě on, kdo „ho upozornil na úzkou, těžko přístupnou jeskyni v strmé skalní stěně.“⁴³

Celou dobu co Benedikt žil v jeskyni, jen Roman k němu chodil a nosil mu chléb, který si sám odtrhoval od svých úst. Byl tedy v té době jediným člověkem, se kterým se svatý Benedikt stýkal.

7.3.3. Konstantin

Konstantin, o kterém je jen jediná zmínka v legendě, není jedním z věrozvěstů, které známe z působení na Velké Moravě, ale jedná se o Benediktova přítele. Maurus Verzich v knize *Svatý Benedikt* uvádí, že to byl také jeho žák, který

⁴³ NIGG 1991, s. 23.

se později stal jeho nástupcem v klášteře na Montecassinu. Převzal tedy po Benediktově smrti místo tamního opata.

7.3.4. Germanus

Germanus byl biskupem a Benediktovým přítelem. „Pocházel z Capuy a byl papežem Hormisdasem vyslán do Konstantinopole.“⁴⁴

⁴⁴ GRÜN 2004, s. 19.

7.4. Historické osobnosti

7.4.1. Totila

Totila byl ostrogótským vojenským velitelem a později také králem. Byl to „synovec Ildibada, mimořádně chytrý a energický muž, který se těšil velké vážnosti mezi Góty.“⁴⁵ Ještě než se stal králem, velel gótské posádce v Tarvisiu.

Gótové byli však nespokojeni se svých tehdejších panovníkem Erarichem a dohodli se, že jej zabijí a na jeho místo bude dosazen Totila.

Totila byl ovšem výborným vojenským velitelem a nepochybně také stratégem. Mnoho let se mu dařilo dobývat území, která on chtěl. Ne vždy se zaměřoval jen na jeden cíl. Byl schopen mít pevně v rukou několik konfliktů najednou.

Mimo to, že byl dobrým válečníkem, o čemž svědčí historické prameny a především Prokopios z Kaisareie, kterým byl jeho současníkem a zapisovatelem tehdejší historie, o Totilovi víme, že byl i poměrně vlídný ke svým zajatcům, což se mu velmi často vyplatilo. „Totila zacházel se zajatci velmi laskavě, a také se mu podařilo získat si je; později většina z nich bojovala dobrovolně po jeho boku proti Římanům.“⁴⁶

„Období Totilových úspěchů, trvajících po celá 40. léta 6. století, se opíralo o dva základní faktory. Za prvé, válka s Persií zabránila římskému císaři Justinianovi v posílení jeho italského vojska, a za druhé dosáhl Totila několika rychlých vítězství.“⁴⁷

Pro naši práci je důležité Totilovo dobytí Říma, ke kterému došlo v roce 550, jak uvádí Heather ve své knize *Gótové*. Tuto událost Totilovi totiž předpověděl Otec Benedikt v klášteře na Montecassinu. Ostrogótský velitel se rozhodl, že navštíví Benedikta, protože jeho sláva se šířila po celém kraji. Gót k němu přišel s dotazem

⁴⁵ PROKOPIOS Z KAISAREIE. *Válka s Góty*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1985. S. 182.

⁴⁶ PROKOPIOS Z KAISAREIE 1985, s. 190.

⁴⁷ HEATHER, P. J. *Gótové*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. s. 272.

na svou budoucnost. Benedikt mu tedy sdělil, že Totila se svým vojskem opravdu dobude Řím a bude se těšit úspěchu a slávě po dobu devíti let. V roce desátém mu však předpověděl smrt. To ovšem válečníka nijak nevyděsilo. Byl velmi potěšen tím, čeho v životě ještě dosáhne.

Nic ovšem netrvá věčně, a tak ani gótská síla začal slábnout. „V dubnu roku 552 vstoupil Totilův protivník Narses na italskou půdu. Totila však nezháhal a pokusil se zahradit protivníkovi přístup k Ravenně zatopením oblasti jižně od Verony. Vyslal rovněž své nejlepší síly do protiútoků a jejich velitelem jmenoval Teias. Narsa, jehož oddíly cílevědomě postupovaly podél pobřeží k Raveně, ale nemohlo nic zastavit. V Kalábrii na jihu se současně vylodila druhá část byzantského vojska, která porazila Góty u Krotónu. Scéna byla připravena pro rozhodující střetnutí. Oba protivníci se setkali koncem června nebo počátkem července na široké planině v severních Apeninách, zvané Busta Gallorum. Totila sem přivedl všechny oddíly, které měl k dispozici. Hlavním momentem střetu se stal útok gótské jízdy, elity celého vojska. Když útok ztroskotal, dali se Gótové na útek a zanechali na bojišti šest tisíc mrtvých. Totila sám byl při zmateném ústupu smrtelně zraněn.“⁴⁸ Po jeho smrti zaujal Totilovo místo Teias, který byl velitelem protiútoků v Ravenně.

7.4.2. Řehoř Veliký

Narodil se v Římě. Jeho rodina pocházela ze starého senátorského rodu. Vzhledem k tomu, že měl urozený původ a byl i velmi chytrý, mohl dosáhnout sám velmi vysokého postavení a zastávat nějaký vysoký úřad. On se ale rozhodl, že „vymění senátorskou tógu za benediktinskou kutnu.“⁴⁹

I přesto, že odešel do kláštera, byl právě on vyslán papežem Pelagiem II. do Konstantinopole. Zde měl vyjednat mír s Langobardy, kteří v té době útočili na území Říma. To se mu však nepodařilo, a tak odjel zpět domů.

Když se vrátil, uviděl všude jen smrt. Krajem se šířil mor. Ale Řehoř se neodvrátil a začal velmi intenzivně pomáhat nemocným.

⁴⁸ HEATHER 2002, s. 274.

⁴⁹ VRÁNA, Karel, ed. *V jednom společenství: životní příběhy světců*. Vyd. 2., rev., Ve Vyšehradu 1. Praha: Vyšehrad, 2009. s. 390

Po smrti papeže ho „skoro násilím odvedli do svatopetrské baziliky, kde mu udělili biskupské svěcení a prohlásili ho novým papežem.“⁵⁰

Když skončil mor, tak do kraje zase přišel hlad, pak velmi silné bouře a znovu kruté nájezdy Langobardů. Řehoř byl sice vysoce postaveným církevním mužem, ale sám se stále snažil pomáhat všem potřebným. Sám hostil hladové a chudé ve svém domě na Celiu. Také se rozhodl, že se znovu pokusí vyjednat mír s Langobardy. Tentokrát se mu to také podařilo. Údajně k tomu přispělo jeho přátelství s královnou Teodolindou, což byla manželka langobardského krále Agilulfa.

„V liturgii zavedl proslulý, slavnostní způsob zpěvu, který je ještě dnes znám pod jeho jménem jako „gregoriánský chorál“. Zanechal svou stopu i v náboženské literatuře, neboť sám napsal mnoho děl z oboru teologie, askeze, morálky a životopisy svatých. Jedním ze spisů tohoto druhu jsou i jeho *Dialogy*, které věnoval na znamení úcty královně Teodolindě.“⁵¹ A právě část prostoru v tomto díle věnoval Řehoř legendě o svatém Benediktovi.

Mimo to, také podporoval misionářskou činnost. „Vysílal misionáře do všech evropských zemí, které právě tehdy vycházely z barbarského období. K této činnosti používal zejména své benediktinské spolubratry, z nichž se nejslavnějším stal sv. Augustin, věrozvěst v Anglii.“⁵²

Papež Řehoř Veliký zemřel po čtrnácti letech na papežské stolici, 12. března roku 604.

⁵⁰ VRÁNA 2009, s. 391.

⁵¹ VRÁNA 2009, s. 391.

⁵² VRÁNA 2009, s. 392.

7.5. Světcí

7.5.1. Pavel

Pavel byl světec, který žil asi 1–64 po Kristu, jak uvádí Peter Calvocoressi v knize *Kdo je kdo v Bibli*. Dále uvádí, že se Pavel narodil v Tarsu, což bylo hlavní město římské provincie Cilicie. Calvocoressi jej také označuje za nejdůležitějšího muže křesťanské víry, hned po Ježíšovi.

Pavel byl Žid, který původně křesťanství ani Ježíše neuznával. Na své cestě do Damašku však velmi zásadně změnil svůj názor, protože slyšel, jak ho Ježíš volá. Po této události podnikl cestu do Jeruzaléma, aby se setkal s Petrem a také s Jakubem.

Za Pavlova života vyvstávalo mnoho dotazů ohledně formy křesťanství. Především to byl spor o to, že křesťanem může být pouze člověk, který se před tím byl Židem. Pavlovi oponenti tvrdili, že každý křesťan se musí nechat obřezat. Proti tomu ovšem vystupoval, protože křesťanství má s židovstvím sice společné základy, ale každá víra je jiná. Pavel tedy zastával názor, že křesťan nemusí být zároveň pouze Žid. Samozřejmě že první křesťané byli všichni Židé, ale Pavel chtěl tuto novou víru šířit mezi všechny lidi.

Pavel je velmi významný také pro svou misionářskou činnost. Podnikl cesty na Kypr, do Malé Asie a také do Evropy. Jeho úplně poslední cesta vedla do Říma, kde zemřel.

Ovšem „byl nejen misijní cestovatel, ale také autorem listů. Tato přežívající část jeho odkazu je nejstarším zachovalým křesťanským dokumentem. Kolik dopisů napsal, nelze již dnes říct, ale jejich ohlas byl takový, že byly se vši pravděpodobností sebrány a asi roku 100 po Kr. publikovány.“⁵³

⁵³ CALVOCORESSI, Peter. *Kdo je kdo v Bibli*. Praha: Baronet, 1996. 235-236 s.

7.5.2. Petr

Svatý Petr patří mezi 12 apoštolů. Původně se však jmenoval Šimon. „Byl syn Jonášův (Janův) a mladší bratr svatého Ondřeje. Otec i oba jeho synové byli rybáři a žili v Betsaidě na březích Tiberiadského jezera. Všichni tři byli věrnými následovníky svatého Jana Křtitele.“⁵⁴

Za Ježíšem z Nazaretu Petra přivedl jeho starší bratr. Když ho Ježíš poprvé uviděl, dal mu nové jméno. Petrus nebo Kéfas, což znamená skála. Právě Petr byl vybrán jako hlavní následovník Ježíše, který v něj věřil a rozhodl se, že právě na této „skále“ postaví celou svou církev.

Petr Krista doprovázel po celou dobu jeho pouti. „Byl po jeho boku, když konal zázraky. Chyběl jedině při ukřižování na Kalvárii, ale hned po zmrtvýchvstání, když se Kristus zjevil učedníkům na březích jezera, potvrdil sv. Petrovi, že ho ustanovuje svým náměstkem na zemi a třikrát mu důrazně opakoval, aby pásł jeho stádo.“⁵⁵

Vrána se svými spolupracovníky v knize *V jednom společenství* řeší i otázku, proč si Ježíš vybral právě Petra. V knize uvádí, že to nebylo pro jeho stáří, protože jeho bratr Ondřej byl starší. Nebylo to ani kvůli jeho společenskému postavení, protože bratři Jakub a Jan byli výše sociálně postavení. Tím důvodem prý nemohla být ani Petrova inteligence, protože v této oblasti jej převyšoval svatý Jan Evangelista. Vrána uvádí ještě další důvody, proč si jej Kristus nevybral. V závěru ale dochází k jasnému názoru, proč právě Petr má být oporou Ježíše a křesťanské víry. Byla to Petrova upřímnost, která byla nekonečná. „Uznal své chyby a omyly, otevřeně přiznal, že je hříšný člověk. Svatý Petr byl upřímný za všechny a ke všem. Když byl odsouzen ke smrti ukřižováním, podobně jako před tím sám Kristus, prohlásil, že není hoden, aby zemřel stejným způsobem jako On. Žádal proto, aby ho ukřižovali hlavou dolů, tak aby veškerá tíha jeho lidství směřovala a tíhla k zemi. V tom mu také vyhověli.“⁵⁶

⁵⁴ VRÁNA 2009, s. 285.

⁵⁵ VRÁNA 2009, s. 285- 286.

⁵⁶ VRÁNA 2009, s. 286.

7.5.3. Scholastika

„Svatá Scholastika byla sestrou svatého Benedikta. Nyní je patronkou řádu benediktinů. Bývá zobrazována jako abatyše v řádovém hábitu benediktinek. Často bývá znázorňována s lilí a křížem v ruce, holubicí, knihou či berlou, které jsou jejími symboly“⁵⁷, jak píše Helena Florentová v knize *Evropští světci v umění a legendách*.

O jejím životě nevíme mnoho. Narodila se v Nursii někdy kolem roku 480. Stejně jako její bratr byla vychována v duchu křesťanství. Můžeme soudit, že měla velmi podobné názory na život a víru jako Benedikt.

I ona odešla z domu a uchýlila se do kláštera. Stala se abatyší v klášteře v Piubarole, což bylo nedaleko Montecassina. Vždy byla ale někde poblíž svého bratra, protože se každý rok scházeli a celý den spolu diskutovali o víře a Bohu.

V díle *Život svatého Benedikta* je věnována jedna kapitola poslednímu setkání Scholastiky s Benediktem. Toto setkání bylo jiné nejen proto, že bylo poslední, ale i z toho důvodu, že Benedikt se svou sestrou zůstal až do rána. Bylo to výjimečné, protože tím v podstatě Benedikt narušil své zásady, které velmi ctil a striktně se jich držel. Scholastika však velmi toužila po tom, aby se svým milovaným bratrem mohla strávit den i noc, protože cítila, že se blíží její smrt a další setkání na tomto světě již neproběhne. Na její žádosti však Benedikt nereagoval a chtěl odejít na noc zpět do kláštera. Jeho sestra se však začala modlit a Bůh ji vyslyšel. Venku se rozpoutala silná bouře a Benedikt byl nucen zůstat. Nejdříve jej to rozezlilo a zlobil se na sestru za to, co spáchala svou modlitbou. Ta mu však vysvětlila, že to byla její velká láska k němu, díky které se Bůh rozhodl pomoci jí.

Scholastika se ve své předtuše nezmýlila a několik dní po té, co se s bratrem rozloučila, zemřela. Byla pohřbena do hrobu, který byl původně přichystán pro Benedikta. Ten byl pohřben ke své sestře zhruba o měsíc později.

⁵⁷ FLORENTOVÁ, Helena - KOPECKÝ, Vladimír. *Evropští světci v umění a legendách*. Vyd. 2. Praha: Granit, 2004. s. 73.

7.5.4. Elizeus

Elizeus byl žákem proroka Eliáše. Když došlo k Eliášovu nanebevzetí, Elizeus se stal jeho nástupcem a také rádcem Izraele. „Vynikl jako Hospodinův poslušný prorok, o němž je psáno, že krále Jehúa podnítil k tomu, aby svrhl zpohanštělou dynastii Omríovců.“⁵⁸

⁵⁸ CHLUMSKÝ, Jan. *Svatý Elizeus (Eliša)*. [online] [cit. 7. dubna 2014] Dostupné z <<http://catholica.cz/index.php?id=2605>>

7.6. Ostatní

7.6.1. Pompejan

O tomto muži je v *Životě svatého Benedikta* jen malá zmínka. Víme o něm, že byl opatem v jednom klášteře, do kterého byl Benedikt povolán, aby pomohl s nápravou jednoho mnicha. Tento mnich se nedokázal soustředit a neustále porušoval pravidla kláštera. Právě proto poslal Pompejan k Benediktovi bratry s prosbou o pomoc.

7.6.2. Agapit

Byl to podjáhén, který jednoho dne přišel do kláštera na Montecassino, kde byl Benedikt opatem. Agapit tam přišel s velmi naléhavou prosbou. Žádal tamní mnichy, aby mu darovali nějaký olej. V celém kraji byl tenkrát velký nedostatek všech surovin, protože země byla stále vystavována útokům Gótů.

Celář v klášteře se však rozhodl, že Agapitovi olej nedají, protože jim samotným zbývalo už jen velmi málo.

Když tohle zjistil Otec Benedikt, velmi jej to rozezlilo a přikázal, aby nádobu hned vyhodili z okna. Nádobu byla vyhozena, ale při dopadu se neroztříštila. Zůstala neporušená. Všechny mnichy to velmi udivilo a ohromilo. Po této události opat nakázal mnichům, aby odnesli nádobu Agapitovi.

7.6.3. Liberius

O Liberiovi je jen malá zmínka v *Životě svatého Benedikta*. Jedné, co o něm víme je, že to byl římský občan, který náležel do vrstvy patriciů.

7.6.4. Antonín

Antonín, o kterém se mluví v *Životě svatého Benedikta*, byl obyčejný muž, který za Otce přišel kvůli svému synovi, jenž byl těžce nemocný. Antonín přišel poprosit Benedikta o pomoc. Ten samozřejmě neodmítl a podařilo se mu jeho syna uzdravit.

8. HLÁSKOVÁ ANALÝZA VYBRANÝCH RODNÝCH JMEN S KOMENTÁŘEM K PŘEKLADU

Číslo	V legendě	Ve slovníku	Náš překlad
1.	БЕНЕДИКЪТЪ	Benedikt	Benedikt
2.	МАВРЪ	Maurus	Maurus
3.	ПЛАКІДА	-	Placidus
4.	ДЕОТРОПЪ	Theoprobis	Theoprobis
5.	РОМАНЪ	Romanus	Roman
6.	КОНСТАНТИНЪ	Konstantin	Konstantin
7.	ГЕРЪМАНЪ	Germanus	Germanus
8.	ТОТИЛЪ	Totilas	Totila
9.	ГРИГОРИИ	Řehoř	Řehoř Veliký
10.	ПАВЛЪ	Pavel	Pavel
11.	ПЕТРЪ	Petr	Petr
12.	СХОЛАСТИКА	Scholastika	Scholastika
13.	ЕЛИСЕИ	Elisaeus	Elizeus
14.	ПЖПИАНЪ	Pompeianus	Pompejan
15.	АГАПИТЪ	Agapet	Agapit
16.	ЛИБЕРИИ	Liberius	Liberius
17.	АНЪТОНЪ	Antonín	Antonín

1. БЕНЕДИКЪТЪ

Ve staroslověnské podobě rodného jména Benedikt jsou přidány dva tvrdé jery (**БЕНЕДИКЪТЪ**), které tam byly přidány z důvodu morfologické adaptace. Díky tomu mohlo být toto jméno ve staroslověnštině přiřazeno k o-kmenům.

Po překladatelské stránce se nám samozřejmě nabízí několik možností (překladatelských transformací). Můžeme se držet staroslověnského textu a použít transliteraci či transkripci. Stejně tak bychom se mohli držet originálního latinského textu, z něhož vznikl staroslověnský přepis. Dále bychom mohli vycházet z jazyka, z něho jméno původně vzniklo (latina, hebrejščina a tak dále). Poslední možností je držet se jakýchsi zažitých zvyklostí a přeložit jméno tak, jak je používáno v dnešní češtině.

U jména **БЕНЕДИКТЪТЪ** jsme použili takový překlad, aby byl shodný s češtinou, protože toto jméno se stále hojně využívá a je v našem jazyce zažito v této podobě. Uplatnili jsme zde tedy naturalizaci, což je proces, kdy nahradíme cizí jméno jménem domácím pro cílový jazyk.

2. МАВРЪ

Oproti původní latině můžeme v tomto propriu vidět především hláskovou změnu řeckého diftongu *au* na staroslověnské **AB** (**МАВРЪ**). Tato změna proběhla z toho důvodu, že tento diftong ve staroslověnině neexistoval, a tak byla jeho druhá část při adaptaci nahrazena hláskou **B**.

Kromě této změny byla také nahrazena latinská koncovka *-us* koncovkou staroslověnskou **-ъ**, aby se jméno opět mohlo přiřadit k o-kmenům.

Náš překlad se v tomto případě neřídí shodou s češtinou. U tohoto jména to není možné, vzhledem k tomu, že není v češtině běžně užívané. Neřídili jsme se ani staroslověnským originálem, protože nám to zde komplikuje výslovnost tvrdého jeru, který v současné češtině již neexistuje. Zde jsme se tedy přidrželi latinského originálního textu a v podstatě tedy i jazyka, ze kterého jméno pochází.

3. ПЛАКІДА

Ve jméně proběhla změna *c* na *k*. Ovšem v podstatě jen v psané podobě. V řečtině samotný grafém *k* neexistoval, ale *c* se četlo jako [k]. Také zde došlo k nahrazení původní latinské koncovky *-us* staroslověnskou koncovkou **-а**. Díky tomu pak mohlo být toto rodné jméno přiřazeno k a-kmenům.

V překladu jsme se pak opět drželi původního originálu, protože toto jméno také není v češtině nijak zažité a obvyklé. Od staroslověnině jsme zde upustili z toho důvodu, že staroslověnská koncovka **-а** by mohla vzbuzovat dojem, že nositelkou jména je žena, což by čtenáře mohlo zmást.

4. ДЕОТРОПЪ

Zde proběhla změna *b* na *п*, kdy se znělé *b* změnilo na svou neznělou variantu *p*. Taky opět došlo k nahrazení původní latinské koncovky *-us* staroslověnskou koncovkou *-ъ*. Toto jméno se tak mohlo zařadit k o-kmenům.

Při překladu zde budeme opět vycházet z originálního latinského textu a zároveň tedy i jazyka, ze kterého toto jméno pochází. Důvod je stejný jako u předchozích jmen Maurus a Placidus. Ani toto jméno není v češtině běžně užíváno, a tak jej nemůžeme nahradit český ekvivalentem, protože neexistuje.

5. РОМАНЪ

Toto jméno neprošlo žádnou velkou hláskovou změnou. Ale aby mohlo být ve staroslověnštině používáno, bylo třeba nahradit původní latinskou koncovku *-us* staroslověnskou koncovkou *-ъ*. Díky tomu mohlo být jméno přiřazeno mezi o-kmeny.

Náš překlad se v tomto případě nedrží ani latinského originálu, ani staroslověnského přepisu. Zde jsme zvolili počestělou podobu jména a to z toho důvodu, že proprium Roman je v českém jazyce stále velmi používáno. Proto jsme zde využili naturalizace stejně jako u jména Benedikt a text tak více přiblížili českému čtenáři.

6. КОНСТАНТИНЪ

Ve jméně Konstantin žádné velké změny neproběhly, a to z toho důvodu, že toto jméno měl i jeden z věrozvěstů ze Soluně, který Slovanům dal písmo a křesťanskou víru. Toto jméno se tedy již od počátku staroslověnského písemnictví vyskytovalo v nejrůznějších textech, a proto si v podstatě zachovalo svou původní latinskou podobu. Jedinou změnou je to, že byla k původnímu latinskému tvaru *Konstantin* přidána staroslověnská koncovka *-ъ*, a toto jméno se tak mohlo přiřadit k o-kmenům.

Jméno jsme při překladu mohli ponechat v jeho původní latinské podobě, protože je v této formě zažité i v českém jazyce.

7. ГѢРЪМАНЪ

Do staroslověnské podoby jména Germanus byly neetymologicky vloženy dva tvrdé jery (ГѢРЪМАНЪ) stejně jako u propria Benedikt. Opět to bylo z důvodu morfologické adaptace, aby mohlo být jméno přiřazeno k o-kmenům.

Náš překlad v tomto případě vychází z původní latinské podoby originálního textu Život svatého Benedikta a také zároveň z jazyka, ze kterého toto proprium pochází. Zde jsme nemohli užít český ekvivalent, protože jej nemáme a toto jméno není v češtině běžně používané. Od staroslověnštiny jsme upustili kvůli dnes již zaniklým tvrdým jerům.

8. ТОТИЛЪ

Toto proprium neprošlo žádnou výraznou hláskovou proměnou. Došlo zde pouze k nahrazení latinské koncovky *-as* staroslověnskou koncovkou *-Ѡ*, aby jméno mohlo být přiřazeno k jo-kmenům.

Při překladu jsme se nedrželi ani originálního latinského textu, ani staroslověnského přepisu. Další možností by bylo, že bychom pátrali po podobě v jazyce, z něžž toto jméno pochází. To znamená, že bychom museli zapátrat v gótsčině. Tento proces by byl však zdlouhavý a neefektivní, protože by zcela vybočoval z textu a čtenáři by se jméno jazykově hodně vzdálilo. Proto jsme zde přistoupili k tomu, že jsme opět využili naturalizace a použili český ekvivalent.

9. григории

Zde bylo původně dlouhé řecké *e*, které byzantští Řekové četli jako [i:]. Tato zvuková podoba byla tedy zanesena do staroslověnské varianty tohoto jména.

Co se překladu týče, tak jsme zde volili český ekvivalent jména, protože je v češtině běžně používané. Vzhledem k tomu, že zde ovšem mluvíme o papeži Řehořovi, přidali jsme k překladu i přídomek *Veliký*, aby bylo českému čtenáři jasné, o koho jde.

10. ПАВЛЪ

V tomto jméně došlo ke změně původního latinského diftongu *au* na staroslověnskou hlásku **ав**, a to z toho důvodu, že ve staroslověnštině diftong *au* neexistoval. Proto musel být tedy při přepisu jména nahrazen vhodným ekvivalentem. Dále byla odstraněna původní latinská koncovka *-us* a nahrazena staroslověnskou koncovkou **-ъ**. Jméno díky tomu mohlo být přiřazeno k okmenům.

Náš překlad v tomto případě vychází zcela jasně z toho, že jméno je velmi silně zažitě a často používané v českém jazyce. Proto jsme tedy přistoupili k použití českého ekvivalentu.

11. ПЕТРЪ

Toto jméno měla původně zcela jinou podobu a to Kefás (aramejské jméno). Pak bylo ovšem přeloženo do řečtiny jako Petr, což se ujalo i v češtině. My zde ovšem řešíme latinskou podobu (s ohledem na původní latinský text o svatém Benediktovi) a staroslověnskou. Při přepisu toto jméno prodělalo jen tu změnu, že byla nahrazena původní latinská koncovka *-us* staroslověnskou koncovkou **-ъ** z důvodu morfologické adaptace. Toto proprium tak mohlo být přiřazeno k okmenům.

Při překladu jsme mohli přihlížet k několika podobám jména (staroslověnská, latinská, aramejská, česká). Vzhledem k tomu, že jméno Petr je v češtině stále velmi hojně používáno, jsme zvolili variantu naturalizace a použili jsme český ekvivalent, který vychází z řeckého překladu.

12. СХОЛАСТИКА

Jméno Scholastika při přepisu neprošlo žádnou hláskovou proměnou. Koncovka vyhovovala staroslověnštině, takže ani ona nemusela být nahrazena.

Co se týče překladu, tak zde o něm v podstatě ani mluvit nelze. Tvar je shodný ve všech zkoumaných jazycích, takže jsme jej ponechali i v našem překladu.

13. елисеи

V tomto propriu byla především nahrazena původní latinská koncovka *-us* staroslověnskou koncovkou *-и*. Opět k tomu došlo z důvodu morfologické adaptace. Po této změně mohlo být jméno přiřazeno k jo-kmenům. Dále byl nahrazen diftong *ae* staroslověnskou hláskou *є*, protože tento diftong ve staroslověnštině neexistoval.

Při překladu jsme měli několik možností. Rozhodli jsme se, že se budeme držet tvaru, který se v češtině běžně používá. I zde se nám ovšem naskytly dvě možnosti. Buď tvar Elizeus, či Eliša. Při rozhodování jsme nahlédli do publikace Karla Komárka Osobní jména v českých biblích, kde se zabývá několika českými překlady Bible. „*Kralická bible* vycházela zřejmě i z jiných pramenů než z dobových kritických edic biblického originálu, nicméně v oblasti antroponymie obsahuje řadu transkribovaných znění namísto tradičních. [...] Naproti tomu konstatujeme, že *Kral* ponechává známější jména v tradiční podobě než moderní překlady, např. *Elizeus (Eliša)*. [...] Liturgický překlad ve své antroponymii do značné míry respektuje tradici. Je to ovšem dáno i tím, že z dějepisných knih *SZ*, které obsahují většinu biblických osobních jmen, má *Liturg* jen perikopy, ve kterých vystupují spíš známější postavy a nositelé často reprodukováných jmen. Proto je zde zachována řada tradičních znění: [...] *Elizeus (Ekum Eliša)*.“⁵⁹

Komárek uvádí více příkladů. Kromě náhledu do této knihy jsme také zadali jméno do internetového prohlížeče a porovnali, která varianta je více využívaná mezi lidmi v internetu. Po tomto procesu jsme zvolili pro náš překlad podobu Elizeus, která se ukázala jako více známá a využívaná.

14. пѣпиданъ

V tomto jméně při přepisu vznikla z latinského diftongu *om* staroslověnská hláška *ѣ*. Tato změna probíhala zcela pravidelně. Kromě toho zde také došlo k nahrazení latinské koncovky *-us* staroslověnskou koncovkou *-ѣ*. Po této změně mohlo být proprium přiřazeno k deklinačnímu systému o- kmenů.

⁵⁹ KOMÁREK, Karel. *Osobní jména v českých biblích*. Olomouc: Votobia, 2000. s. 45- 46.

Náš překlad se pak řídí originálním latinským textem a zároveň i jazykem, ze kterého jméno pochází. Ponechali jsme tedy latinský tvar, a to z toho důvodu, že toto jméno není v češtině nijak obvyklé a není běžně používáno. Z těchto důvodů nemá vyhovující český ekvivalent, který bychom mohli použít.

15. АГАПИТЪ

Zde bylo původně namísto staroslověnského *i* řecké dlouhé *e*. Tuto hlásku ovšem byzantští Řekové četli jako [i:]. Při staroslověnském přepisu se tak řídili výslovností a ne grafikou. Kromě toho byla k původnímu latinskému jménu *Agapet* přidána staroslověnská koncovka -**ъ** a proprium se tak mohlo přiřadit k o-kmenům.

V našem překladu jsme se v podstatě také řídili fonetickou stránkou. Ponechali jsme staroslověnský tvar *Agapit*, ale s tím, že jsme nepřevzali koncový tvrdý jer, který zanikl. Při překladu jsme také brali v potaz dostupnou literaturu, která se věnuje životu svatého Benedikta. Protože v této literatuře je toto jméno překládáno vždy stejně, přiklonili jsme se k této variantě i my, protože jméno je tím pádem v češtině již jaksí zažito a změna tvaru by mohla čtenáře zmást.

16. ЛИВЕРИИ

Ve jméně **ЛИВЕРИИ** došlo ke změně řeckého *b* na staroslověnskou hlásku *v*. Tato změna proběhla kvůli tomu, že byzantští Řekové vyslovovali *b* jako [v], takže písař se zde přidržel fonetické stránky jazyka. Dále pak v tomto jméně došlo k nahrazení původní latinské koncovky *-us* staroslověnskou koncovkou **-и**. Tato změna byla provedena z morfologických důvodů. Po jejím provedení se toto rodné jméno mohlo začlenit do deklinačního systému jo-kmenů.

Překlad, který jsme zvolili, vychází z originálního latinského textu o svatém Benediktovi. Zároveň tedy i z jazyka, z něž toto jméno pochází. Nemohli jsme zvolit český ekvivalent, protože neexistuje. Jméno v češtině není běžně užívané, a proto jsme ponechali latinský tvar.

17. АНЪТОНЪ

V tomto propriu došlo ke stejným změnám jako v případě jména **БЕНЕДИКТЪ**. Byly do něj neetymologicky vloženy tvrdé jery (**АНЪТОНЪ**) kvůli morfologické adaptaci. Po tomto procesu se slovo mohlo přiřadit mezi o-kmeny.

U překladu jsme jednoznačně zvolili existující český ekvivalent, který je stále využíván v českém jazyce. Toto jméno je i dnes velmi obvyklé a proto bude pro českého čtenáře nejpřijatelnější tato varianta.

9. ZÁVĚR

Tato práce se věnovala popisu rodných jmen v díle *Život svatého Benedikta*. Na propria jsme se zaměřili z několika pohledů. Jednak jsme se věnovali jménům po lingvistické stránce, ale také jsme ke každému jménu shromáždili informace o jeho nositeli, který se v legendě vyskytoval. Chtěli jsme tak udělat jakýsi soupis osobností, který se pohyboval okolo svatého Benedikta, abychom pak získali vhodné podklady pro budoucí překlad.

V první části jsme se zabývali obecně vlastními jmény a sepsali stručnou teoretickou charakteristiku, která vychází především ze Šrámkovy publikace *Úvod do obecné onomastiky*. V této pasáži jsme si definovali vlastní jména a provedli jejich rozdělení. V dalším úseku jsme se zabývali tím, jak vlastní jména mohou vznikat. I tento proces jsme si rozdělili do několika kategorií podle Šrámka.

Další část práce je rovněž teoreticky zaměřená. V té jsme už ale extrahovali jednu podkategorii vlastních jmen, a to rodná jména, kterými jsme se zabývali podrobně v celé práci. V oddíle jsme vycházeli především z knihy Miloslavy Knappové *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Definovali jsme si rodné jméno jako termín, rozebrali jednotlivé kategorie, které toto proprium může mít (rod, číslo). Poté jsme si rodná jména charakterizovali po stránce morfologické, kde jsme zjistili, že spadají do deklinačního systému apelativ, k nimž se přiřazují. Také jsme se věnovali syntaktickému pohledu. Poznali jsme, že nejčastěji vystupují v roli podmětu a předmětu, ale mohou zastávat i funkce jiných substantivních větných členů (přísluvečné určení, doplněk, přívlastek). Poslední částí tohoto úseku byl fonologický náhled na rodná jména, kde jsme se zabývali výslovností domácích i cizích jmen.

Ve čtvrté kapitole jsme se zaměřili na to, jak rodná a vlastní jména fungují v literatuře. Věnovali jsme pozornost tomu druhu literatury, kdy si autor může jména vymýšlet a přiřazovat je k postavám libovolně. Záleží tedy především na něm. Také jsme se v této části zmínili o „mluvících“ vlastních jménech. Pokud autor takové jméno postavě dá, tak už nám o ní něco prozrazuje, protože „mluvící“ jména často vypovídají něco o charakteru postavy.

Další sekce se zabývá tím, jak správně překládat vlastní a rodná jména. Při popisu jsme vycházeli z díla Jiřího Levého, Zdeňky Vychodilové a především Miloslavy Knappové. Uvedli jsme několik možností, jak propria překládat a došli jsme k závěru, že záleží hlavně na překladateli a jeho schopnostech. Překladatel má tři základní možnosti. První je, když překladatel ponechá původní cizojazyčné jméno postavy s tím, že toto jméno bude správně deklinačně zařazeno do českého kontextu. Druhou možností je pokud překladatel užívá smíšený postup a třetí když se překladatel rozhodne všechna původní cizí rodná jména nahradit českými ekvivalenty. Dále jsme zjistili, že hlavními faktory kvalitního překladu jsou ty, aby text příliš neodbočoval od textu originálu, působil přirozeně, jednotně a aby byl jazykově přístupný předpokládaným čtenářům.

V šesté kapitole jsme nahlíželi na zkoumaný text jako na historickou památku. Dospěli jsme k faktu, že prepis, který je pro nás výchozím textem, byl pořízen z latinského originálu. Neznáme však místo vzniku *Života svatého Benedikta*, protože tato památka se dochovala pouze v jednom jediném prepisu, ze kterého nelze jednoznačně určit původ staroslověnského textu. Také jsme porovnali rozdíly, které jsou mezi originální latinskou památkou a překladem. Zde jsme zjistili, že překlad je kratší než originál, protože je v něm vynecháno hned několik kapitol.

Kapitola sedm se zabývá všemi osobnostmi, které se vyskytly v legendě o svatém Benediktovi. Jednotlivé postavy jsme charakterizovali především z *Života svatého Benedikta*, ale u některých jsme využili i sekundární literaturu, vzhledem k tomu, že se jednalo například o známé historické osoby či apoštoly. Pro lepší orientaci jsme postavy rozdělili do podkategorií.

V poslední části jsme provedli hláskovou analýzu jednotlivých rodných jmen. Zaměřili jsme se na hláskové změny, které proběhly při překladu z latiny do staroslověnštiny. Kromě toho jsme zde vydělili i místo komentáři k našemu návrhu na překlad jmen. Kvůli přehlednosti jsme nad analýzu umístili tabulku s výčtem všech analyzovaných proprií (v tabulce jsme uvedli jména ve staroslověnštině, v podobě jaké je najdeme ve *Slovníku jazyka staroslověnského*, a také náš návrh na možný překlad).

Při analýze jsme zjistili, že se opakuje několik hláskových změn. Tou nejčastější je samozřejmě změna koncovky, protože bez toho by se *propria* nemohla zařadit do staroslověnského deklinačního systému. Co se týče překladu, tak jsme se snažili především co nejvíce text zpřístupnit čtenáři a proto jsme používali více překladatelských transformací a ne vždy jsme postupovali stejným způsobem.

Pro mě osobně byla práce přínosná, protože bych se v budoucnu ráda zaměřila na překlad této legendy. Díky této práci jsem získala spoustu podkladů a především jakési obecné povědomí o Benediktově životě a jeho okolí, což mi při překladu textu nepochybně usnadní práci.

РЕЗЮМЭ

В работе мы занимались собственными именами и больше всего родными именами. Мы выбрали имена из произведения Жизнь святого Бенедикта, из которого вытекает вся работа. У этих собственных имен мы сделали звуковой анализ и также предложения нашего перевода. У всех переводов мы сделали комментарий. Кроме того, работа смотрит также на носителей имен. К каждому персонажу мы выписали то, что о нём написано в Жизни святого Бенедикта. У некоторых персонажей мы воспользовались историческими книгами или книгами, которые говорят о лицах из литургии.

В начале работы мы сделали теоретическое введение о собственных именах, которое вытекает из книги Шрамека Введение в общую ономастику. В этой части мы разделили собственные имена в несколько категорий опять от Шрамека.

В следующей части мы сосредоточили своё внимание на родные имена. В этом разделе мы больше всего воспользовались книгой и статьями, которые написала Милослава Кнаппова. Мы привели определение понятия родное имя и смотрели на эти имена из нескольких точек зрения. Во первых нас интересовали категории имен (род и число), во вторых морфология, синтаксис и фонология. Мы узнали, что родные имена принадлежат к склоняемым типам как имена существительные. Что касается синтаксиса, то они больше всего бывают подлежащими или дополнениями.

В четвёртой главе мы обратили внимание на собственные имена в литературе, где мы узнали, что выбор имени зависит прежде всего от автора произведения. У некоторых имен очень важна их семантика. Это так называемые „говорящие“ имена, которые говорят что-нибудь о характере его носителя.

В главе номер пять мы занимаемся переводом родных имен. Эта часть работы опять вытекает прежде всего из статьи и книги, которые написала Милослава Кнаппова, но также из творчества Иржиго Левого или Здены Выходиловой. Мы узнали, что существует несколько возможностей, как

собственные и родные имена переводить (переводческие трансформации). Мы выписали три главные процесса по Кнапповой.

В следующей части мы смотрели на Жизнь святого Бенедикта как на памятник литературы. Мы узнали, что наш текст является перепиской латинского оригинала. Но нельзя точно сказать, на какой территории была переписка сделана, потому- что она существует только одна и из того нельзя сделать однозначный вывод.

В главе семь мы занимались носителями выбранных имен, которые существовали в Жизни святого Бенедикта. В этой части мы выходили прежде всего из легенды о святом Бенедикте. Но некоторые персонажи были историческими лицами или они известные из Библии. В таких случаях мы воспользовались второстепенной литературой, исторической или занимающейся жизнью святых. В этой части мы тоже узнали что- то об историческом контексте, в котором жил Бенедикт.

В последней части мы занимались анализом выбранных родных имен. Из- за хорошей ориентации мы в начале сделали табличку, где выписаны все имена, как они выглядят в трёх формах (в Жизни святого Бенедикта, в Словаре языка старославянского и наше предложение перевода). Под табличкой мы уже сделали собственный разбор, в котором мы проанализировали звуковые изменения и также мы сделали комментарий касающийся нашего перевода выбранных родных имен.

В будущем будет работа служить как основа к переводу всей Жизни святого Бенедикта, потому что мы в этой работе уже начали заниматься переводом и уже сделали перевод родных имен, которые бы могли быть проблематическими. Я думаю, что наша работа хорошей подготовкой к тому, чтобы мы могли перевести всю легенду.

BIBLIOGRAFIE

Prameny

MAREŠ, František Václav. *An anthology of Church Slavonic texts of Western (Czech) origin: with an outline of Czech-Church Slavonic language and literature and with a selected bibliography*. München: Wilhelm Fink, 1979. 230 s. Slavische Propyläen. Text in Neu- und Nachdrucken; Bd. 127. ISBN 3-7705-1626-5.

Literatura

BLÁHOVÁ, Emílie. Staroslověnský Život Benediktův. In *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*. Praha: Euroslavica, 1992, roč. 61, sešit 4. ISSN 00376736.

CALVOCORESSI, Peter. *Kdo je kdo v Bibli*. Praha: Baronet, 1996. 335 s. ISBN 80-85890-63-1.

FLORENTOVÁ, Helena - KOPECKÝ, Vladimír. *Evropští světci v umění a legendách*. Vyd. 2. Praha: Granit, 2004. 120 s. ISBN 8072960385.

GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004. 127 s. ISBN 80-7021-695-6.

HEATHER, P. J. Gótové. Praha: *Nakladatelství Lidové noviny*, 2002. 408 s. ISBN 80-7106-199-9.

HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001. 865 s. ISBN 80-7215-140-1.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1989. 204 s. Studie a práce lingvistické; 24. ISBN 8020001670.

KOMÁREK, Karel. *Osobní jména v českých biblích*. Olomouc: Votobia, 2000. 132 s. ISBN 8071984272.

NIGG, Walter. *Benedikt z Nursie*. Praha: Zvon, 1991. 109 s. ISBN 80-7113-040-0.

PROKOPIOS Z KAISAREIE. *Válka s Góty*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1985. 438 s.

STRAKOVÁ, Vlasta. Překládání a vlastní jména. In *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. 264 s. Linguistica (H&H). ISBN 8085787148.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s. ISBN 802102027X.

VALÍK, Radim - OPASEK, Anastáz - VERZICH, Maurus. *Svatý Benedikt*. 1. vyd. Praha: Scriptum, 1992. 193 s. ISBN 8090035598.

VEPŘEK, Miroslav. *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Vyd. 1. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2006. 218 s. ISBN 8086715655.

VRÁNA, Karel, ed. *V jednom společenství: životní příběhy světců*. Vyd. 2., rev., Ve Vyšehradu 1. Praha: Vyšehrad, 2009. 550 s. ISBN 978-80-7021-990-4.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeniije v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 83 s. Skripta. ISBN 978-80-244-3417-9.

Elektronické zdroje

HAUSENBLAS, Karel. *Vlastní jména v umělecké literatuře*. [online] 1976 [cit. 5. dubna 2014] Dostupné z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5876>>

CHLUMSKÝ, Jan. *Sv. Elizeus (Eliša)*. [online] [cit. 25. března 2014] Dostupné z <<http://catholica.cz/index.php?id=2605>>

KNAPPOVÁ, Miloslava. *K překládání osobních jmen*. [online] 1983 [cit. 12. dubna 2014] Dostupné z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6399>>

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Osobní jména v českém jazykovém systému*. [online] 1980 [cit. 10. dubna 2014] Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6216>

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: HEKLOVÁ Kristina

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Osobní jména v církevněslovanském Životu svatého Benedikta

Jméno vedoucího diplomové práce: Doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Počet znaků: 82036

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 21

Klíčová slova: svatý, Benedikt, život, legenda, překlad, propria, rodná, vlastní, jména

Anotace diplomové práce: Tato diplomová práce se zabývá rodnými jmény osob, které se vyskytují v Životu svatého Benedikta. Vytvořili jsme hláskovou analýzu vybraných proprií, a také jsme popsali každého nositele jména, který se v legendě vyskytoval. Přichystali jsme tak podklad pro budoucí překlad celého textu. Kromě toho jsme se dozvěděli i něco o historickém kontextu, ve kterém Benedikt žil.